

Eşrefpaşa'dan Karantina'ya...(*)

Nehir YÜKSEL

Şehir Plancısı,
Konak Belediyesi

Eşrefpaşa'dan Karantina'ya kadar olan bölge, mekansal boyutu ve “**bugünü oluşturan geçmişin**” doğru yorumlanarak, **planların zaman içinde mekansal dönüşüme** etkisi açısından irdelendiğinde; Eşrefpaşa olarak tanımladığımız alanı, Eşrefpaşa, Varyant, İnönü Caddelerinin kesiştiği ve Beştepeler'e doğru ilerleyen bölge olarak gösterebiliriz. Ancak Eşrefpaşa'yı tariflemeye kesin bir sınır yoktur. Bu nedenle bölgeyi haritada da görüldüğü gibi daha geniş alanda, Karantina bölgesini ise bugünkü Mithatpaşa Endüstri Meslek Lisesi ile Konak merkezi arasında inceleyeceğiz.

Bölgenin geçmişine bakacak olursak, 18. yüzyıl başlarının yansıtıldığı gravürlerde de görüldüğü gibi, **Değirmentepe** yerleşim alanı dışında kalmakta ve bölgede yel değirmenleri yer almaktadır. Bu dönemde kent, **Kadifekale** etekleri ile bugünkü **Kemeraltı çarşısı**, yani iç liman etrafında konumlanmıştır.

19. Yüzyılda ise kent, **liman, demiryolu** gibi yatırımların etkisi ile geleneksel kent merkezi sınırları dışına taşmıştır. 1829'da Değirmendağı altındaki çayırılığa **Sarıkişla**, 1840'ta şimdiki Mithatpaşa Sanat Okulu yanına **Karantina İdaresi**, 1850'de Damlacık deresi civarına **Türk Hastanesi**, 1864'te **Demiryolları** inşaatı ve 1867 yılında ise **rıhtım** yapımının başlaması nedeni ile kent büyümeye başlamıştır.

Özellikle Karataş'ta, Karantina'dan sonra idareciler için bazı evler görülmeye başlamış, 1860'lardan sonra bir kısım İzmirli bu bölgeye yerleşmeye başlayınca, 1864'te **Karantina Kilizman'** taşınarak, **kıyı imara açılmaya** başlamıştır. 1880'lerde açılan şimdiki **Mithatpaşa Caddesi** ve 1883'te bu yola **tramvay hattının** döşenmesi, kentten kopuk olmayan **Göztepe ve Hamidiye'nin** gelişmesine esas teşkil etmiştir. 1891 yılı Salnamesine göre **Karataş'ta 557, Karantina'da 517, Göztepe'de 927** nüfus vardır. **1907'de** Nesim Levi tarafından buhar gücü ile çalışan **Asansör Kulesi'nin**

* Bu yazı, Konak Belediyesi'nin düzenlemiş olduğu "Eşrefpaşa'dan Karantina'ya" söyleşileri kapsamında bir derlemedir. Planlama sürecinin, bölgenin tarihi gelişimine etkilerini incelemek üzere kaleme alınmıştır.

yapılışı ile 32 metrelik kot farkı aşılmış ve üst yamaçlar dolmaya başlamıştır. Bir tramvay yolu ile kentle birleşen mahalleler, yine Halil Rıfat Paşa döneminde (1891), kendi adıyla anılan caddenin açılması (**Halilrifatpaşa Cad.**) ile Değirmen-tepe ve Göztepe semtlerini birbirine bağlamış, İkinci Kordon yolu ile de kent merkezine bağlantı sağlanmıştır. Bu dönemde İkiçeşmelik ve Bayramyeri arası araç trafiğine açılmıştır.

Tarihçi Erkan Serçe'nin de araştırmalarında belirttiği gibi, **1877-78 Osmanlı-Rus savaşlarının** yenilgiyle sonuçlanması nedeni ile İzmir'e **Balkanlar'dan** nüfus akımı gerçekleşmiş, Kırım, Girit, Rumeli ve Kafkasya'dan gelen muhacirler; **Kadifekale, Değirmendağı ve Kemer Köprüsü** civarındaki boş sahalara yerleştirilmiştir. Böylelikle oluşan yeni Türk mahalleleri şehrin büyümesine, 1870'lerdeki yaklaşık **300 hektarlık** alanın, 1906'da **1100 hektara**, 1914'te ise **1300 hektara** ulaşmasına neden olmuştur. Bu dönemde gelenlerin 5-6 bin civarında olduğu tahmin edilmektedir. 1885'te muhtarlıkların kurulacağı mahalleleri gösteren bir çizelgede

Karataş, Karantina, Göztepe'nin Rum mahalleleri sayıldığı belirlenmiştir.

1913'te İzmir Valiliği'ne atanan Rahmi Aslan döneminde; 1926'da **Bahribaba** parkı olarak düzenlenen alandaki mezarlıklar kent dışına taşınır. Milli Kütüphane ve Kız Lisesi'nin (İttihat ve Terakki Mektebi) temelleri atılır.

1925 imar planı sürecinde belediyenin de görüşleri dikkate alınarak, **Basmane Garı'ndan Kadifekale'ye** kadar olan **eski konut alanlarının** yanı sıra, **Karataş ve Karantina'nın üst kısımları ile Eşrefpaşa'nın güneyi**, yeni konut gelişim alanı olarak önerilmiştir. (Selanik'ten gelen mübaddillerin bir kısmı Karataş ve Karantina bölgesine yerleştirilmiştir.)

1945'te Le Corbusier tarafından hazırlanan ve kent dokusunun şekillenmesinde etkili olan **parçacı plan anlayışından bütünselliğe geçişi öneren plan**; belediyece uygulanabilir olmadığından değerlendirilmemiştir. Söz konusu bölgeler bu planlarda da konut alanları olarak belirlenmektedir.

1950'li yıllarda Eşrefpaşa ve Beştepeler'e uzanan kısım daha yoğun olmakla birlikte Karantina bölgesinde de yerleşmeler artmaktadır. Kent merkezi olarak kabul edilen Konak (perakende ticaret ve kentin idari, finans, eğitim, kültür merkezi) çevresinde küçük imalathaneler gözlenmektedir. (Gözümüoğulları, Bilginoğulları ve Teksal ailelerinin işlettiği yağhaneler bölgesi) Ayrıca dar gelirli gruba hitap eden perakende ticaret yerleri bulunmakla birlikte, sosyal ve ekonomik olarak kentsel fonksiyonlar zayıftır.

1955'te **Kemal Ahmet Aru, Emin Can Polat, Gündüz Özdeş** tarafından hazırlanan İmar ve İskan Bakanlığı onaylı 1/2000 ölçekli imar planları ile **Kentin hızlı büyümesi ve gelişmesinin kontrol altına alınması amaçlanmıştır.** Eşrefpaşa'nın girişi olarak niteleyebileceğimiz Varyant'tan Beştepeler'e uzanan yol (Eşrefpaşa Caddesi) planda ana akslardan biridir. Ayrıca bu planda önerilen bugün **Halide Edip Bulvarı** olarak hizmet veren yolun açılması ile birlikte **Kentin gelişimine yön verilmiştir.** Plan üzerinde yapılan **gabari artışları** ile kentsel yoğunluğu artırıcı ilk kararlar alınmıştır. Şu anki Konak Anadolu Lisesi ve rekreasyon alanına kadar uzanan planın Beştepeler kısmında da cadde boyunca ticaret ve konut önerilmiş, yapılaşma ve inşaat nizamları plan üzerinde belirlenmemiştir.

1/2000 ölçekli planlarda sahil boyunca geniş bir yol öngörülmekte, ayrıca denize ve birbirine paralel Mithatpaşa, Halilrifatpaşa ve İnönü Caddeleri boyunca mevcut konut alanlarına ilave yeni gelişme alanları önerilmektedir. Yine sahildeki çok katlı yapılaşmaların ilk kararları bu planlarla alınmıştır. Topografyanın imara açılmaya elvermediği alanlar da yeşil alan olarak değerlendirilmektedir.

1965'te çıkarılan Kat Mülkiyeti Yasası da, var olan yapı stoğunu zorlayarak, '**yap-sat**'çı düzen içinde düşeyde yoğunlaşmayı hızlandırmıştır.

Dönüşümünü izlediğimiz bölgede;

- 1984 Kemeraltı Koruma Amaçlı İmar Planı
- 1985 Hatay İmar Planı,
- 1987 Beştepelere İmar Planı

geçerli olup, halen yürürlüktedir. Eşrefpaşa bölgesinin planlarına baktığımızda, öncelikle ulaşım ağını ele alırsak, Eşrefpaşa Caddesi'nin Hatay-Üçyol, Buca, Gaziemir ve Varyant ile birlikte Konak'ı birbirine bağlayan merkezde yer aldığını, bu nedenle de planlarda 30 metrelik ana arter olarak belirlendiğini görmekteyiz. Bu cadde, planlarda 8 kat olarak düzenlenmiş ve (TM) ticaret kararları getirilmiştir.

Eşrefpaşa Caddesi'nin doğusuna baktığımızda (Çimentepe, Duatepe, Zafertepe mahalleleri), 1/2000 ölçekli planlara göre yapılaşmaların başladığı, parsel yapısının oldukça küçük olduğu, yer yer tarihi yapıların bulunduğu ve imar planlarının dokuyu iyileştirmeyi amaçladığını görmekteyiz.

1984 yılı Kemeraltı Kentsel Sit Alanı imar planı kapsamında kalan Yapıcıoğlu mahallesi ve civarı ise; Kadifekale'ye uzanan Rakım Erkutlu Caddesi, 1/2000 ölçekli planlarda da yer alan ve günümüzde de önemini koruyan, toplu ulaşımı sağlayan önemli bir bağlantı yoludur. Bu yol mevcutta yer yer daralmakla birlikte, 1/1000 ölçekli plan uygulamaları tamamlandığında 14.50 metreye çıkarılarak ulaşımda ciddi rahatlamalar sağlayacaktır. Bu yol boyunca beş kat yapılaşma öngörülmüştür.

2004 yılında onaylanan **Kemeraltı Kentsel + 3. Derece Arkeolojik Sit Alanı Koruma Amaçlı İmar Planı** kapsamında kalan ve mülkiyeti Konak Belediyesi'ne ait Cicipark Kentsel Tasarım Projeleri uygulandığında; alanın daha sağlıklı ve fonksiyonel olarak kente ve bölgeye yeniden kazandı-

rılması sağlanacaktır. Üstelik tam karşısındaki -şu anda Eşrefpaşa pazarının bulunduğu- alan, tarih ve arkeoloji parkı olarak düzenlendiğinde **Cicipark** ile birlikte bölgenin doğal değerlerini ortaya çıkararak turizm potansiyelini arttıracaktır.

Eşrefpaşa'nın giriş kapısında yer alan ve 1/1000 ölçekli imar planlarında Belediye Hizmet Alanı olarak belirlenen **Selahattin Akçiçek Kültür Merkezi Konak Belediyesi'**nce hayata geçirilerek 15.02.2004 tarihinde kullanıma açılmıştır.

Daha yoğun yapılaşmanın olduğu Karantina bölgesinde büyük ölçekli yeşil alanlar düzenlenerek (Zeki Müren, Adile Naşit, Grup Parkı) kısmen de olsa bölgenin soluk almasını sağlamıştır. Ayrıca kentsel ölçekte hizmet veren Sabancı Kültür Merkezi ve Atatürk Kültür Merkezi, Devlet Tiyatrosu, Kütüphane de bölgede yer almaktadır. Yüz yıldan beri hizmet veren Mithatpaşa Caddesi boyunca ticaret ve konut kullanımları yer almakta, cadde bugün de önemini korumaktadır.

PLANLAMA
2006/3

Furkan Büyükpamukçu, Kuşadası-Kaleiçi, 2005